

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З УЧНЯМИ ШКІЛЬНОГО ВІКУ В МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ

©Н. О. Давибіда, М. В. Корінь

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

РЕЗЮМЕ. Важливим завданням розвитку освіти України в ХХІ ст. є створення ефективної системи навчання і виховання молоді. Сьогодні перед освітою в Україні стоїть чимало проблем, однією з яких є збереження та реорганізація малокомплектних шкіл. На сьогодні поняття «малокомплектна школа» є інтегративним, яке охоплює різноманітні загальноосвітні заклади, що відрізняються за видами діяльності, умовами функціонування, кількістю учнів, які навчаються у них, національним і соціальним складом, територіальним розміщенням. За визначенням енциклопедичних джерел, малокомплектна школа – це школа без паралельних класів, з малим контингентом учнів, де, як правило, учні двох, трьох або чотирьох класів об'єднуються в один клас-комплект. З класом-комплектом працює один вчитель.

Мета роботи – удосконалити процес навчальної діяльності учнів на уроках фізичної культури в малокомплектній сільській школі.

Матеріал і методи. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, вивчення документальних матеріалів і педагогічне спостереження.

Результати. За час дослідження, нами розроблено і впроваджено програму уроків фізичної культури в класах-комплектах з використанням індивідуального і диференційованого навчання. Визначено організаційні умови ефективності уроків фізичної культури в класах-комплектах, а саме: підвищення рухової активності молодших учнів шляхом активного поновлення рухового досвіду старших учнів; дотримання в освітньому процесі дидактичних принципів фізичного виховання; забезпечення органічної єдності мотиваційного та практичного компонентів результату навчання; диференційований добір засобів і методів навчання фізичних вправ на основі урахування мотивації, рухових здібностей та фізичної підготовленості школярів; індивідуальний підхід до планування фізичних вправ, організації діяльності та дозування фізичного навантаження; забезпечення системи контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури.

Висновки. Доведено, що використання індивідуального та диференційованого навчання фізичних вправ учнів у класах-комплектах дозволяє ефективніше реалізувати завдання вдосконалення фізичних якостей учнів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: малокомплектна школа; фізична культура; тестові випробування; сільська школа.

Вступ. Для розробки експериментальної методики проведення уроків фізичної культури в класах-комплектах нами було проаналізовано цілий ряд наукових праць з питань організації фізичного виховання в малочисленних сільських школах. На основі аналізу й узагальнення отриманих даних нами були визначені особливості навчання фізичних вправ у класах-комплектах, а також фактори, що впливають на підвищення цілеспрямованої рухової активності учнів [3, 5, 8]. Розробка методики диференційованого навчання в класах-комплектах починалась з визначення відповідної педагогічної системи факторів, кожен з яких у певній мірі впливає на успішність процесу оволодіння руховими вміннями та навичками, покращення психофізичного стану дітей, різних за віком і статтю [1, 6]. Систематизація, аналіз і узагальнення наукової та навчально-методичної літератури дали можливість з'ясувати сучасний стан теорії і практики фізичного виховання школярів з використанням індивідуального і диференційованого підходу в класах малої комплектації, дозволили відокремити зміст, форми і засоби, методи і принципи навчання фізичних вправ, основні підходи до диференціювання фізичних наванта-

жень для учнів, визначити взаємозв'язки між учасниками навчального процесу [4, 7, 10].

Ефективність педагогічного управління навчальним процесом учнів в експериментальному класі малої комплектації забезпечувалась наступним комплексом умов:

1. Одночасність впливу на всебічний розвиток організму дітей з урахуванням віку, статі, рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів. Реалізація даної умови забезпечувалась на основі розробленої нами експериментальної програми уроків фізичної культури для класів-комплектів, яка узгоджувалась із завданнями базової навчальної програми з фізичної культури для учнів 1–4 класів та її змістом, а також відстеження динаміки розвитку основних рухових здібностей учнів експериментальної школи. Проведення моніторингу рівня розвитку рухових здібностей учнів дозволяло своєчасно корегувати організацію навчального процесу. Спрямованість на вирішення освітніх завдань здійснювалась паралельно з реалізацією оздоровчих і виховних цілей.

Оздоровчими завданнями було поліпшення фізичного стану, фізичного розвитку та тілобудови; підвищення рівня фізичної підготовленості.

Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему, випадок з практики, короткі повідомлення

Освітніми завданнями було формування вмій і навичок з основних видів рухів; формування навички правильної постави у статичних положеннях і під час рухової діяльності; профілактика плоскостопості; розвиток рухових якостей; поступова підготовка до оволодіння вимогами і нормами оцінки фізичної підготовленості населення України; озброєння учнів знаннями з питань фізичної культури, спорту, громадської і особистої гігієни.

Виховні завдання були спрямовані на виховання у школярів стійкого інтересу до фізичної культури та звички самостійно займатися фізичними вправами; здійсненні тісного зв'язку фізичного виховання з іншими видами виховання.

2. Чітке педагогічне керування процесом навчання фізичних вправ, адекватність змісту фізичних навантажень на основі урахування рівня

фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів. За допомогою різноманітних засобів, методів, принципів, форм організації навчання забезпечувався цілеспрямований вплив на підвищення рівня індивідуальної і групової діяльності учнів на уроці.

3. Урахування мотиваційних та індивідуальних запитів учнів, своєчасність і об'єктивність оцінювання результату навчання [2, 9].

Основна частина. Для підтвердження гіпотези, що використання на уроках фізичної культури індивідуального та диференційованого навчання учнів у класах-комплектах сприятиме підвищенню рівня їх фізичної підготовленості, ми провели чотириразові тестові випробування за системою Державних тестів України і критеріями їх оцінки (табл. 1, рис. 1–5).

Таблиця 1. Критерії оцінювання за 5-бальною системою Державних тестів України

5 балів	4 бали	3 бали	2 бали	1 бал
Рівні компетентності				
Високий рівень компетентності	Достатній рівень компетентності	Вище середнього рівень компетентності	Середній рівень компетентності	Низький рівень компетентності
Набрана сума балів				
80–65	64–49	48–33	32–17	16–1

Перше тестове випробування (1 тур) ми провели у вересні на початку 2022/2023 навчального року (табл. 1).

З таблиці 2 видно, що у 1-му турі за всіма тестовими випробуваннями загальний рівень фізичної підготовленості учнів обох шкіл зна-

Таблиця 2. Сума балів, набраних учнями контрольної (n=16) та експериментальної шкіл (n=16) за системою Державних тестів України

Школа	1 тур		2 тур		3 тур		4 тур		Середня сума балів	Рівень компетентності
	Вересень		Жовтень		Листопад		Грудень			
	К-сть балів	Рівень компетентності	К-сть балів	Рівень компетентності	К-сть балів	Рівень компетентності	К-сть балів	Рівень компетентності		
Стрибок в довжину з місця, см										
КШ	43	ВСПК	48	ВСПК	46	ВСПК	52	ДРК	47,2	ВСПК
ЕШ	42	ВСПК	51	ДРК	60	ДРК	65	ВПК	52,0	ДРК
Біг на відстань 30 м, с										
КШ	41	ВСПК	43	ВСПК	46	ВСПК	Не проводилось		43,3	ВСПК
ЕШ	44	ВСПК	55	ДРК	63	ДРК			54,0	ДРК
«Човниковий біг» 4x9 м, с										
КШ	37	ВСПК	41	ВСПК	36	ВСПК	Не проводилось		38,0	ВСПК
ЕШ	31	ВСПК	45	ВСПК	57	ДРК			44,3	ВСПК
«Нахил тулуба із положення сидячи», см										
КШ	36	ВСПК	32	СРК	34	ВСПК	36	ВСПК	34,5	ВСПК
ЕШ	35	ВСПК	42	ВСПК	49	ДРК	56	ДРК	48,0	ВСПК
Разом										
КШ	157	ВСПК	164	ВСПК	162	ВСПК	88	ВСПК	142,7	ВСПК
ЕШ	152	ВСПК	193	ДРК	229	ДРК	121	ДРК	173,7	ВСПК
Різниця суми балів за місяцями			29		67		33		31	

*КШ – контрольна школа; ЕШ – експериментальна школа; НРК – низький рівень компетентності; ВСПК – рівень компетентності вище середнього; ДРК – достатній рівень компетентності; ВПК – високий рівень компетентності.

Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему, випадок з практики, короткі повідомлення ходяться на рівні компетентності вище середнього.

Результати тестування у 2-му турі (жовтень місяць) нами відмічені незначні зміни у загальній кількості набраних балів учнями за окремими тестовими випробуваннями. В експериментальній школі учні збільшили загальну суму балів за всіма тестовими випробуваннями. У стрибках в довжину з місця загальна сума збільшилася на 9 балів (достатній рівень компетентності); в тестуванні з бігу на 30 м на показник збільшився на 11 балів (достатній рівень компетентності); в човниковому бігу даний показник збільшився на 14 балів; в тестуванні «нахил тулуба із положення сидячи» цей показник збільшився на 7 балів що свідчить про рівень компетентності вище середнього.

З таблиці 2 видно, що в контрольній школі загальна сума балів з тесту «Стрибки в довжину з місця» збільшилася на 5 балів; а з «Бігу на 30 м» даний показник збільшився на 2 бали, показник з тестування «Човниковим бігом» збільшився на 4 бали; в

тесті «Нахил тулуба із положення сидячи» загальна сума балів зменшилась на 4, це свідчить про те, що учні стали гнучкіші за рахунок збільшення еластичності м'язів.

У третьому турі тестових випробувань, що припав на листопад, учні експериментальної школи продовжували нарощувати загальну суму балів за всіма тестовими випробуваннями. В стрибках у довжину з місця до загальної суми балів вони додали 6 балів; в бігу на 30 м загальна сума зросла на 8 балів; час човникового бігу покращився на 12 балів, що, в свою чергу, свідчить про достатній рівень компетентності; та загальна сума балів при тестуванні нахилу тулуба вперед з положення сидячи збільшилась на 7 балів.

У контрольній школі, за винятком стрибка в довжину з місця, також відбулись позитивні зрушення, але загальний приріст результатів у кожному окремому тестовому випробуванні не перевищував 5 балів, а у стрибках в довжину з місця загальна сума балів зменшилась на 2 бали.

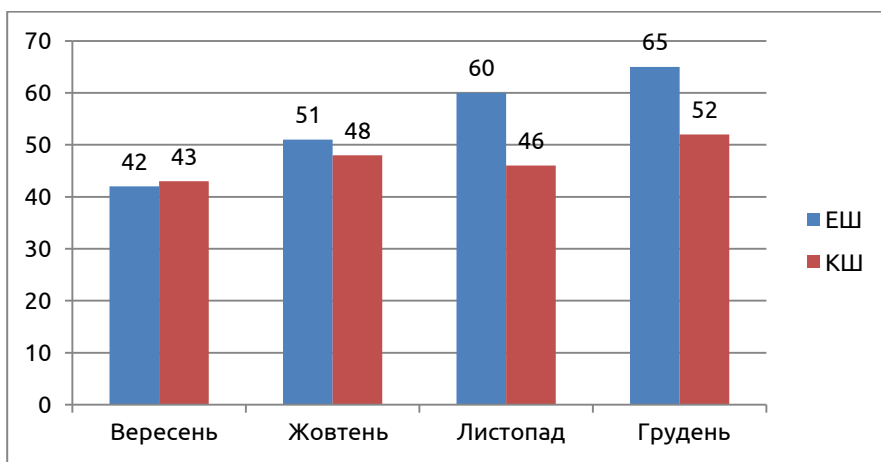

Рис. 1. Загальна сума балів, набрана учнями контрольної та експериментальної шкіл за виконання тестового випробування «Стрибок у довжину з місця» (см).

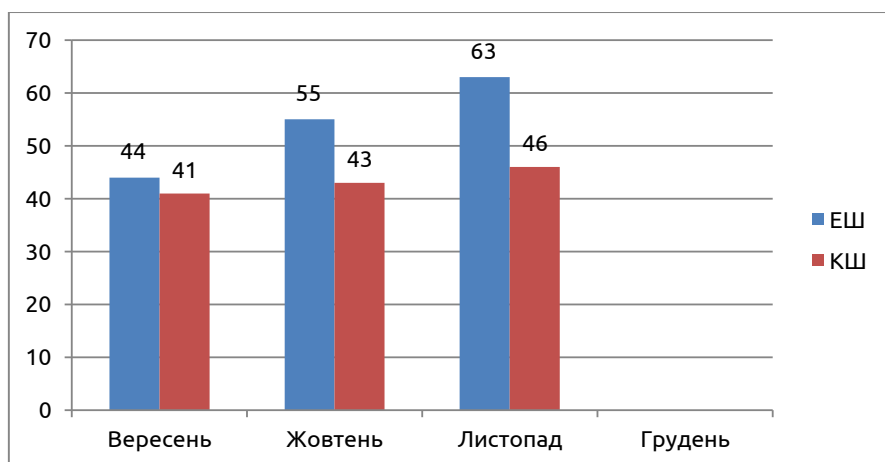

Рис. 2. Загальна сума балів, набрана учнями контрольної та експериментальної шкіл за виконання тестового випробування «Біг на відстань 30 м» (с).

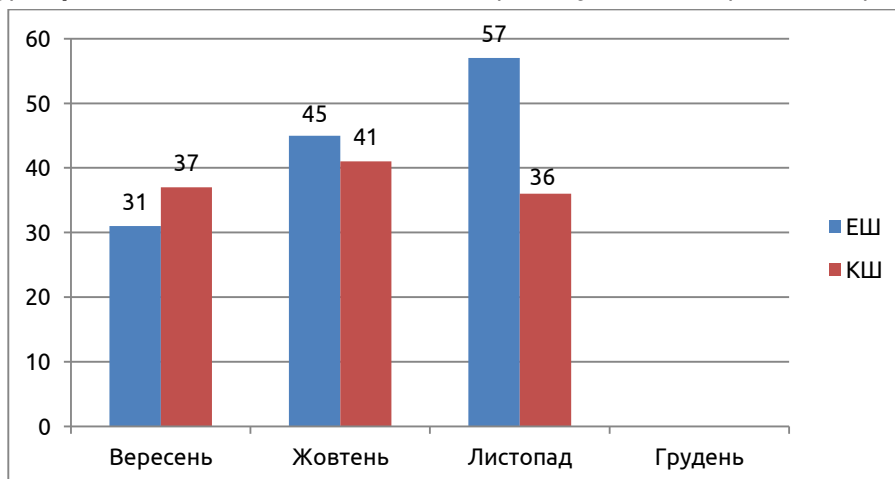

Рис. 3. Загальна сума балів, набрана учнями контрольної та експериментальної шкіл за виконання тестового випробування «Човниковий біг 4×9 м» (с).

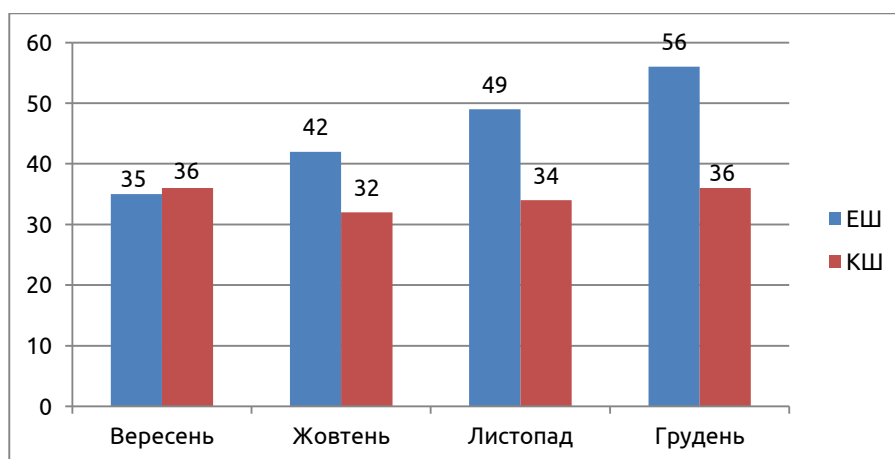

Рис. 4. Загальна сума балів, набрана учнями контрольної та експериментальної шкіл за виконання тестового випробування «Нахил тулуба із положення сидячи» (см).

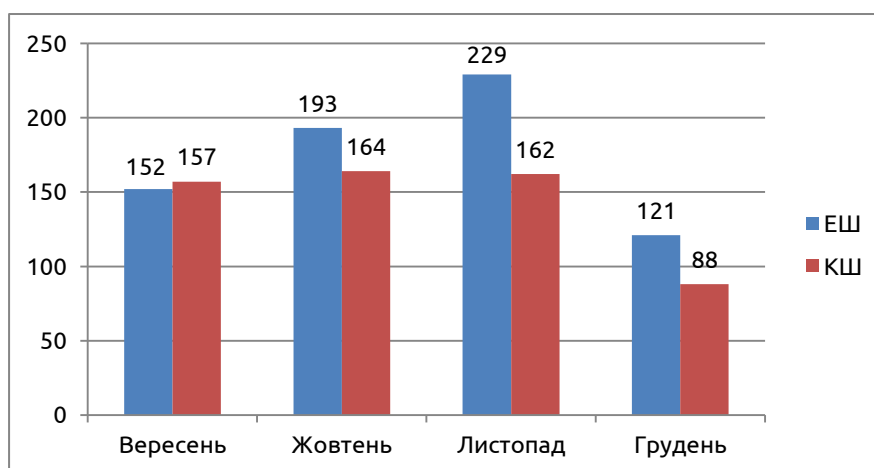

Рис. 5. Середня сума балів, набрана учнями експериментальної і контрольної шкіл за всіма тестовими випробуваннями.

В четвертому турі тестування проводились лише за двома випробуваннями: «Стрибок в довжину з місця» і «Нахил тулуба із положення сидячи». За результатами двох тестових випробувань

в обох школах відбулися позитивні зрушення у загальній сумі балів. В експериментальній школі загальна сума балів у стрибках в довжину з місця збільшилась на 5 балів, що свідчить про високий

Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему, випадок з практики, короткі повідомлення рівень компетенції, а у тестуванні з нахилу тулуба з сидячого положення – на 7 балів, що також свідчить про достатній рівень компетенції. В контрольній школі теж відбулися позитивні зрушення показників тестів: у стрибку в довжину з місця загальна сума збільшилась на 6 балів, що свідчить про достатній рівень компетенції, а в нахилі тулуба – на 2 бали, що свідчить про рівень компетенції вище середнього.

За різницею середньої суми балів усіх тестових випробувань за час нашого дослідження видно, що експериментальна школа значно випереджала показники контрольної школи – у жовтні на 29 балів, у листопаді на 67 балів, у грудні на 33 бали.

Отже, за час проведення нашого дослідження зазнали змін показники фізичної підготовленості учнів експериментальної школи та контрольної школи. Однак в експериментальній школі зміни були більш суттєвими, що свідчить про необхідність проведення моніторингу фізичної підготовленості учнів початкових класів не два рази на рік

(у серпні та травні), а принаймні після кожної чверті. Варіант моніторингу, що проводився в експериментальній школі, і система відстеження його результатів дозволила в цілому підвищити рівень навчально-виховного процесу на основі забезпечення диференційованого та індивідуального підходів.

Висновки. Результати по кожному тесту дають об'єктивні відомості про стан фізичної підготовленості кожного учня і дозволяють здійснювати індивідуальний і диференційований підхід до учнів у процесі організації навчально-виховного процесу. До позитивних сторін здійснення моніторингу розвитку основних рухових здібностей належить можливість кожного учня самостійно оцінювати власні досягнення, зіставляти їх з досягненнями інших учнів і координувати власну фізкультурну діяльність. Ознайомлення батьків з показниками дітей також сприяло підвищенню вмотивованості кожного учня експериментальної школи і їх залученню до процесу покращення фізичної підготовленості дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братанки О. Реалізація диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку / О. Братанки // Рідна школа. – 2000. – № 11. – С. 49–52.
2. Васков Ю. В. Орієнтовні критерії оцінювання діяльності учнів на уроках фізичної культури / Ю. В. Васков, І. М. Пашков // Теорія та практика фізичного виховання. – 2001. – № 2. – С. 2–12.
3. Головченко О. Оцінка профілю індивідуального стилю навчальної діяльності на уроці фізичної культури / О. Головченко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2009. – № 3 (7). – С. 44–49.
4. Грабик Н. М. Стан фізичної підготовленості учнів 5–6 класів сільської школи // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 4. – С. 260–263.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч. / гол. ред. В. В. Григораш. – Харків : Основа, 2004. – Ч. 1: Доктрина, закони, концепції. – С. 59–86.

6. Костюк Ю. С. Сучасні підходи щодо модернізації уроків фізичної культури учнів основної малокомплектної школи / Ю. С. Костюк // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. праць. Педагогічні науки. Запорізький національний університет. – 2013. – С. 247–252.
7. Пахальчук Н. О. Організація фізичного виховання молодших школярів у сільській школі / Н. О. Пахальчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – № 2 (20). – С. 303–310.
8. Рубан В. Ю. Вікові особливості фізичного розвитку учнів початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл / В. Ю. Рубан // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 3. – С. 184–188.
9. Черпак Ю. В. Критерії оцінювання учнів на уроках фізичної культури в сучасних умовах / Ю. В. Черпак // Фізичне виховання в сучасній школі. – 2012. – № 5. – С. 20–22.
10. Чижик В. В. Вплив факультативних занять з фізичної культури на рухову підготовленість підлітків, які проживають в сільській місцевості / В. В. Чижик, В. І. Гордійчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 6. – С. 76–82.

REFERENCES

1. Bratanky, O. (2000). Realizatsiia dyferentsiiovanoho navchannia v umovakh kombinovanoho uroku [Implementation of differentiated learning in the conditions of a combined lesson]. *Ridna shkola – Native school*, 11, 49-52 [in Ukrainian].
2. Vaskov, Yu.V., & Pashkov, I.M. (2001). Oriientovni kryterii otsiniuvannia diialnosti uchniv na urokakh fizychnoi kultury [Indicative criteria for evaluating student per-

- formance in physical education lesson]. *Teoriia ta praktyka fizychnoho vykhovannia – Theory and Practice of Physical Education*, 2, 2-12 [in Ukrainian].
3. Holovchenko, O. (2009). Otsinka profilu indyvidualnoho styliu navchalnoi diialnosti na urotsi fizychnoi kultury. [Evaluation of the profile of the individual style of educational activity in the lesson of physical culture]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu*

- Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему, випадок з практики, короткі повідомлення
- suspilstvi – Physical education, sports and health culture in modern society*. Lutsk : RVV "Vezha" Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 3(7), 44-49 [in Ukrainian].
4. Hrabuk, N.M. (2012). Stan fizychnoi pidhotovlenosti uchniv 5–6 klasiv silskoi shkoly [The state of physical fitness of pupils of the 5th-6th grades of a rural school]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sports and health culture in modern society*, 4, 260-263 [in Ukrainian].
 5. Hryhorash, V.V. (Ed.) (2004). Zakon Ukrainy Pro zahalnu seredniu osvitu [Law of Ukraine On general secondary education]. *Normatyvno-pravove zabezpechennia osvity: Ch. 1: Doktryna, zakony, kontseptsii – Regulatory and legal provision of education: Part 1. Doctrine, laws, concepts*. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
 6. Kostyuk, Yu.S. (2013). Suchasni pidkhody shchodo modernizatsii urokiv fizychnoi kultury uchniv osnovnoi malokomplektnoi shkoly [Modern approaches to the modernization of physical education lessons for elementary school students]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu: zb. nauk. prats. Pedagogichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhya National University: coll. of science works Pedagogical sciences*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
 7. Pakhalchuk, N.O. (2012). Orhanizatsiia fizychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv u silskii shkoli [Organization of physical education of younger schoolchildren in a rural school]. *Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2 (20), 303-310 [in Ukrainian].
 8. Ruban, V.Yu. (2016). Vikovi osoblyvosti fizychnoho rozvytku uchniv pochatkovykh klasiv silskykh zahalnoosvitnikh shkil [Age-specific features of physical development of primary school students in rural secondary schools]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Sports Bulletin of the Dnieper Region*, 3, 184-188 [in Ukrainian].
 9. Cherpak, Yu.V. (2012). Kryterii otsiniuvannia uchniv na urokakh fizychnoi kultury v suchasnykh umovakh. [Criteria for evaluating students in physical education classes in modern conditions]. *Fizychno vykhovannia v suchasni shkoli – Physical Education in a Modern School*, 5, 20-22 [in Ukrainian].
 10. Chyzhyk, V.V., & Hordiichuk, V.I. (2014). Vplyv fakultatyvnykh zaniat z fizychnoi kultury na rukhovu pidhotovlenist pidlitkiv, yaki prozhyvaiut v silskii mistsevosti. [The influence of optional classes in physical culture on the motor readiness of teenagers living in rural areas]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, Psychology and Medical and Biological Problems of Physical Education and Sports*, 6, 76-82 [in Ukrainian].

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL FEATURES OF PHYSICAL EDUCATION LESSONS WITH SCHOOL-AGE STUDENTS IN A PRIVATE SCHOOL

©N. O. Davybida, M. V. Korin

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

SUMMARY. An important task for the development of education in Ukraine in the 21st century. is the creation of an effective system of education and upbringing of young people. Today, education in Ukraine faces many problems, one of which is the preservation and reorganization of understaffed schools. Today, the concept of "small school" is an integrative one, which covers a variety of general education institutions that differ in terms of activities, operating conditions, the number of students studying in them, national and social composition, and territorial location. According to the definition of encyclopedic sources, a small-class school is a school without parallel classes, with a small contingent of students, where, as a rule, students of two, three or four classes are combined into one class-set. One teacher works with a set class.

The aim – to improve the process of educational activity of students in physical education lessons in a small rural school.

Material and Methods. Theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature, study of documentary materials and pedagogical observation.

Results. During the research, we developed and implemented a program of physical education lessons in classes-sets using individual and differentiated training. The organizational conditions for the effectiveness of physical education lessons in set classes have been determined, namely: increasing the motor activity of younger students by actively renewing the motor experience of older students; observance of didactic principles of physical education in the educational process; ensuring the organic unity of the motivational and practical components of the learning outcome; differentiated selection of means and methods of teaching physical exercises based on taking into account the motivation, motor abilities and physical fitness of schoolchildren; an individual approach to planning physical exercises, organizing activities and dosage of physical activity; ensuring a system of control and evaluation of the educational achievements of students in physical education lessons.

Conclusions. It has been proven that the use of individual and differentiated training of students' physical exercises in set classes allows more effective implementation of the task of improving students' physical qualities.

KEY WORDS: small school; physical culture; test trials; rural school.

Отримано 12.05.2023

Електронна адреса для листування: davybidano@tdmu.edu.ua